

Христо МЕЛОВСКИ

ЗАПИС на ЛИСТОТ 76 recto од ДЕЧАНСКИОТ ХРИСОВУЛ

Во публикацијата за дечанските хрисовули¹ за првпат факсимилно се издадени: I. Дечанскиот хрисовул во свиток, II. препис на изгубениот дечански хрисовул кој бил во вид на ракописна книга со потпис на кралот Стефан Дечански, III. дечанскиот хрисовул во вид на ракописна книга со потписите на кралевите Стефан Дечански и Душан и Бајскиот препис од 1762 година.

Дечанскиот хрисовул бр. III се наоѓа во една пергаментна книга која се чува во САНУ во Збирката со ракописи и стари печатени книги под бр. 360, која содржи и неколку други текстови од подоцнежен период.² Веднаш по потписите на кралевите Стефан Дечански и Душан, на почетокот на додатокот на дечанскиот хрисовул бр. III, на предната страна од листот бр. 76 г. се наоѓа запис на грчки јазик од 1593 год. (сл. 1).³ Во пергаментската книга по дечанскиот хрисовул се дадени уште девет текстови од кои оној под точка „б“ е единствениот на грчки јазик за кој авторите на книгата само забележуваат: „један запис на грчком језику“⁴ што не е случај со другите текстови кои се опишани иако и тие излегуваат од рамките на намената на зборникот. Ваквата скудна информација, неговата палеографија, тешката графија, големиот број на ортографски и граматички грешки, податоците кои ги содржи како

¹ П. Ивиќ - Милица Грковиќ, Дечанске хрисовуле, Институт за лингвистику у Новом Саду, Н. Сад, 1976

² *op. cit.* стр. 30

³ Илустрацијата е преземена од едитио принцепс, cf. заб. 1.

⁴ *ibid.*

и 400-годишнината од неговото пишување, ме предизвикаа и поттикнуаа да го транскрибирам и преведам овој кус запис.

ТРАНСКРИПЦИЈА НА ЗАПИС

ᾠ Ἐνθῦμηση πῶς ἦρθα εἰς τὴν μοναστήριον τοῦ ἁγίου Στεφάνου
Κράλη τὸ λεγόμενον Ντετζάν καὶ ἦρθα ἐγὼ ὁ Ἰ (ω) {ση} φ ὁ
υἱὸς τοῦ δήμου . τοῦ σκλάβου ἀπὸ χώραν λεγομένην
πετάκ κί ἐγράφηκα καὶ εἰς τὴν πρόθεση
ᾠ ἐν ἐπὶ ἐτοῖς ζ ρ ἄ τέλος καὶ
τῷ θ(ε)ῷ δόξα

ЗАПИСОТ ОРТОГРАФСКИ ПОПРАВЕН:

ᾠ Ἐνθῦμηση πῶς ἦρθα εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ ἁγίου Στεφάνου
Κράλη τὸ λεγόμενον Ντετζάν. Καὶ ἦρθα ἐγὼ ὁ Ἰ (ω) σήφ ὁ
υἱὸς τοῦ Δήμου, τοῦ σκλάβου, ἀπὸ χώραν λεγομένην
Πετάκ, κί ἐγράφηκα καὶ εἰς τὴν πρόθεση
ᾠ ἐν ἐπὶ ἐτοῖς ζ ρ ἄ τέλος καὶ
τῷ θ(ε)ῷ δόξα

ПРЕВОД на ЗАПИСОТ

За спомен што дојдов во манастирот, на Св. Стефан
Кралот, наречен Дечански. И дојдов, јас Јосиф,
синот на Димо Словенот, од место наречено
Петак, а се впишав и во проскомидијата (пρόθεση)
в лето 7101. Крај и
на Господа слава.

* * *

Записот е датиран според византиската ера во 7101 од создавањето на светот, односно во 1593 година од нашата ера,⁵ време кога Балканот се наоѓа под османска власт.

⁵ Во ова време повеќе не се користи 1-ви септември како почеток на годината туку 1 јануари, та затоа при претворањето на годината од византиската ера, според која е датиран записот, во годината од наша ера се одземаат 5508 години, и покрај тоа што не е означен месецот.

Записот е испишан со курзивен минускул, при што некои букви имаат различна графија и различна големина (сл. 1). Карактеристични во тој поглед се епсилон (στέφαν, λεγόμεινω, ντετζάν), тета (ήρθα, πρόθεση), ета (ένθημηση), капа (σκλάβου, κι), сигма (ένθημηση, σκλάβου), тау (τω μωναστήρη, τού αγίου, πετάκ).

Дифтонгот ου пет пати е напишан одделно, а само еднаш лигатурно во членот пред името Димо (τού δήμου). Во претпоследниот ред во сврзникот και на горните краци на буквата капа напишана е алфа, на чиј долен крак се надоврзува надолу издолжената јота.

Надредно напишани букви има само во вториот ред во името ρι(ω)σήφ.

Записот е напишан од некојси Јосиф, син на Димо Словенот од местото Петак, кој во 1593 год. го посетил манастирот Дечани, при што се запишал и во проскомидијата на црквата. Записот завршува со, за такви прилики, вообичаената формулација: Крај и слава на Господа = Τέλος και τώ θεώ δόξα.

Авторот на овој запис очигледно не ја знае ортографијата на грчкиот јазик, што се гледа од големиот број на ортографски грешки во толку кус текст. Тој, освен во ретки случаи, кога го користи историскиот начин на пишување, претежно пишува на фонетски начин. Заради тоа самогласките епсилон и омикрон ги заменува со фонетски еквивалентните самогласки ета и омега, дифтонгот ει со ета, а епсилон со дифтонгот αι. Буквата епсилон еднаш ја заменува со αι во зборот λεγόμεινω. Буквата ета ја користи многу често. Така, наместо дифтонгот ει, двапати во предлогот εις стои ης, трипати стои наместо јота (ένθημηση, μωναστήρη и πρόθεση), а еднаш ја користи наместо ипсилон во ένθημηση. Буквата омикрон во личната замена εγώ ја користи наместо омега. Буквата омега пак, четирипати ја употребил наместо омикрон: τω μωναστήρη, λεγόμεινω, δώξα. Во зборот ετοις не ја употребил завршната сигма, како што налага граматичкото правило.

Исто така погрешно ги користи акцентите и спиритусите:

- Циркумфлексот го употребил наместо акутот, шестпати и тоа во зборовите: μωναστήρη, χωραν, την, ετοις, τέλος, δώξα, а еднаш дури на третиот слог од крајот што не може да се замисли во грчкиот јазик (ένθημηση).

- Акутот со спиритус денис го става шестпати над самогласки во средината на зборот στέφαν, Κράλη, και, λεγόμεινω, δήμου, πετάκ, а еднаш на крајот на зборот ντετζάν.

- Ниту еднаш не го употребил спиритусот аспер иако, според правилата на грчкиот јазик, тоа морал да го стори четирипати во зборовите: αγίου, υιός и двапати во номинативот на членот за машки род.

- Двапати ставил по два акценти. Во зборот $\alpha\gamma\iota\omicron\nu$ покрај правилно ставениот акут над јота, ставил и над алфа, а во $\epsilon\tau\omicron\iota\varsigma$ освен акутот над епсилон погрешно ставил циркумфлекс над дифтонгот $\omicron\iota$.

Во датацијата пак, пред зборот $\epsilon\tau\omicron\iota\varsigma$ погрешно употребил два предлога $\epsilon\nu$ и $\epsilon\tau\iota$ кои се среќаваат во датациите но одделно, или $\epsilon\tau\iota$ $\epsilon\tau\omicron\upsilon\varsigma$ или $\epsilon\nu$ $\epsilon\tau\iota$ односно $\epsilon\nu$ $\epsilon\tau\omicron\iota\varsigma$.

Големиот број ортографски и граматички грешки укажуваат на негрчкото потекло на Јосиф. Ваквите грешки како и атрибуцијата $\sigma\kappa\lambda\acute{\alpha}\beta\omicron\varsigma$ за неговиот татко, која во грчкиот јазик од византиско време има значање Словен а не роб или заробеник како во новогрчкиот јазик, недвосмислено упатува на заклучокот дека Јосиф бил од словенско потекло. Фактот дека натписот е од постивизантиско односно османското време не пречи на ваквата интерпретација бидејќи и целиот запис е напишан во духот на византиската традиција и со формулации карактеристични за неа. Во колку зборот бил употребен со значење на роб или заробеник, заради османското владеење, тогаш би морало да биде **назначено чиј роб бил**. Неговото запишување, пак, во проскомидијата упатува на заклучок дека тој донел дарови за манастирот, кои се оставаат во проскомидијата, а кои тој од скромност не ги споменува.

Најголема тешкотија како при транскрибирањето така и во идентификувањето ми зададе местото од кое бил Јосиф. Имено првата буква е недоволно јасна и би можела да се чита како „пи“, во тој случај местото од кое дошол Јосиф би било селото Пет $\acute{\alpha}$ к. Меѓутоа буквата малку наликува и на сигма, тогаш името на селото би било $\Sigma\epsilon\tau\acute{\alpha}$ к. Читањето пак на другите букви од топонимот е сигурно. Со методот на споредување на графијата, другите консонанти од грчката азбука за првата буква се елиминирани, та затоа остануваат само варијантите Петак и Сетак, при што предност и давам на првата заради поголемата сличност на првата буква од топонимот со „пи“ во предлогот $\acute{\alpha}\lambda\omicron$, отколку со буквата „сигма“ во именката $\sigma\kappa\lambda\acute{\alpha}\beta\omicron\varsigma$, притоа мислам на долниот дел од буквата „пи“ кој е малку искривен. За жал не успеав да го идентификувам ова место кое, со оглед на тогашните транспортни средства, треба да се бара во подрачјата поблиску до манастирот.

S u m m a r y

Script on the recto Folio 76 of the Dechani Hrisovul

In the Dechani hrisovul nr. III which is kept in SANU in the collection „Manuscripts and old issued books” under nr. 360 (I) on the recto folio 76 is the only script on Greek from 1593, which wasn't hundrede years anniversary of the script, its paleography and difficult graphy, the great number of gramatical and orthographic errors and the informations which are contaned incitp the author to transcribe, to translate, to give gramatically correct version of the inscription and to analyse this short but interesting script.

The script is dated according to the Byzantine era in 7101 of the world creation i.e. in 1593. Then 5508 years should be minused even though the month is not indicated because in this period the 1st January is used as a beginning of the year, while the 1st September is not used anymore.

The script was written with a cursive minuscule and some letters had a different graphy and size (picture 1). Some letters are written above the second line onby in the name Josif -²ι(ω) {οι}φ, who was a son of Dimo, the Slav of the place Petak. The attribution οκλόβοζ for his father, which in the Greek language of the Byzantine period had a meaning Slav, not a slave or a captive as in the modern Greek language, unumbiguously refers to the conclusion that Josif was of Slav origin. The great number of orthographic and gramatical errors which are pointed out by the author also refers to his Slav origin. The fact that the inscription is of post-Byzantine period i.e. Ottoman period doesn't mind to such interpretation because the whole script was written in the style of the Byzantine tradition and with formulations which were characteristic for it (the usual finishing formula of the script). If the word was used in the meaning of a slav or a captive, then it ought to be indicated whose slave he was. His script in the proscomidia refers to the conclusion that he brought gifts for the Dechani monastery, which gifts were left in the proscomidia and he didn't mention them because of his modesty.

The only trouble both at the transcription and identification caused the place of which Josif came from. Namely the first letter is not quite clear and it could be read as „p”. In that case the place of which Josif came from would be the village Π ε τ ά κ.

But the letter looks like a little to the letter E. Then the name of the village would be Σ ε τ ά κ. The reading of the other letters of the toponym is undoudted. Using the method of the graphy comparison,

the other consonants of the Greek alphabet are only possible and the author gives priority to the first letter with the lower part of the lower part of the letter „p” in the proposition ὀπὸ than to the similarity with the letter „Σ” in the noun σκλάβος.

Considering the means of transport of that period, we should look for the village Petak in the districts closer to the monastery.

Picture 1. Greek script of the recto folio 76 of the Dechani hrisovul.

Translated by Violeta Stojanova

